

Uvodna riječ

Dr Muhamed Karamehmedović

predsjednik Saveza društava povjesničara umjetnosti
Jugoslavije

Drugarice i drugovi, dame i gospodo, drage kolege. Dopustite mi da prilikom ove uvodne i prigodne riječi, pored najsrdačnijih pozdrava svim našim gostima i učesnicima Kongresa dam nekoliko napomena i kažem nešto što bi se odnosilo na sadašnji status naše struke, na situaciju i probleme pred kojima se nalazi nauka o umjetnosti u cjelini i istorija umjetnosti osobito, tj. da ukažem na neke urgentne probleme i zadatke istoričara i teoretičara umjetnosti pred kojima stojimo.

Umjetnost je ona ljudska djelatnost koju više od svega karakterizira kontinuitet toka ali i stalna promjena i usavršavanje sadržaja unutrašnjeg ljudskog življenja. Kako znamo ona je stara koliko i sam čovjek i predstavlja jednu od najdubljih i najdalekosežnijih njegovih karakteristika, ali istovremeno ona je i ono što najbliže izražava duh tragalaštva, duh težnji za stalnim promjenama i usavršavanjima usmjeravanim ka traženju viših i humanih oblika ljudskog izražavanja samoga života. Zbog toga je sama umjetnost mada sasvim nepragmatična, po sebi, toliko važna i bitna za čovjeka i ujedno zbog toga je ona paradoksalno izložena tolikim nerazumijevanjima i zaboravima od strane istih ljudi ka kojima je okrenuta. Kao pripadnici nauke i struke koja je sebi u zadatak stavila upravo proučavanje, njegovanje, kultiviranje i usavršavanje svega onoga što je vezano za samu umjetnost, njen nastanak i razvoj, razvoj njenih metoda stvaranja i izražavanja, napredak u bogatstvu formi i sredstava izražavanja i svega onoga što izražava samo kretanje umjetnosti i njenog društvenog situiranja i utjecaja, mi smo krajnji svjedoci njenog mukotrpnog hoda i njeni advokati u teškim vremenima koja ponekad, recimo to i često nadolaze za nju, stoga nam duboko na srcu leži sve ono što se događa, a tiče se sudbine i ima uticaj na sudbinu umjetnosti u našem vremenu, kao i sudbinu prijašnjih stvaralaca i njihovih djela u našem dobu. Sama umjetnost naravno ima svoja sredstva odbrane od napasti u oskudna vremena, kako to narod kaže, ona sama ima svojstva koja su u stanju da zaštite njenu bit upravo u tom smislu što je umjet-

ničko stvaranje ipak najviše i najdublje povezano za samu stvaralačku ličnost, za rad subjekta kao osobe koja sama i po unutrašnjem imperativu radi i stvara, a manje za bilo kakve pa i oskudne i nenaklonjene prilike izvanjskog života, tj. života okoline u kojoj umjetnik stvara. Ovo je važno imati na umu upravo danas kada su negativni predznaci raznih situacija, od one ekonomske pa sve do one političke, toliko tamnih oblaka nadnijeli nad perspektivu umjetnosti i interes društva za nju. Shvatajući ovo mi i sami ne bi smjeli postati objekti jedne atmosfere lamenta nad teškim prilikama a da ne vidimo da je umjetnost po svojoj biti upravo čedo teških prilika u kojima čovjek biva i da je ona jedno od najsnažnijih oružja kojim se on odupire i kojim savladava teškoće sopstvenog življenja. Svakako ne smijemo, i to zbog društva prije svega, zaboraviti i na to da je naša razumna ljudska zajednica obavezna da i u najtežim prilikama posvećuje, i to utoliko prije što su prilike teže, pažnju onim oblastima stvaralačkog rada i napredovanja koja najviše, najbrže i najbitnije uzdižu humanuum čovjeka, te smo dužni na takve obaveze da upozoravamo društvo. To znači da smo mi i u interesu umjetnosti i u pravcu kontinuiteta i smisla njenog razvoja i značenja u životu, obavezni da upozoravamo na dužnost zajednice da efikasno štiti kulturna i umjetnička blaga koja su stvorile prethodne generacije da pomaže proučavanju tog nasljeđa kao bitnog momenta konstitucije stvaralačkog duha čovjeka, da potpomaže razvoj istraživanja u oblasti umjetničkog stvaranja svih vrsta i namjena, da osigurava uslove da umjetnost, tj. to veliko bogatstvo humanih sadržaja koje ona nosi, postane svojina svih ljudi kroz obrazovanje u školama, kroz rad muzeja i galerija i kroz sisteme informisanja kao medije širenja njenog uticaja.

Ali isto tako moramo biti svjesni bitne činjenice da težište naših zadataka, u smislu kulturnih težnji i u smislu naučnih interesa, mora da bude u radu na stvaranju uslova u kojima će stvaralački rad i traganje, gdje je bitan faktor stvaralački subjekt, u kojima modernitet

njegovih težnji i pravo da se koristi svim sredstvima koja je umjetnost stvorila, kao forme sopstvenog stvaralačkog postupka, kao elemente semiologije kojom uspostavlja egzistenciju znakovnosti u bilo kojem mediju stvaranja, biti onaj ključni, bitni momenat koji određuje sudbinu same umjetnosti. Kada je umjetnost okrenuta sebi, svojim potencijalima stvaralačkog i svojem jeziku kojim se iskazuje tada su za nju od manjeg i prolaznog

značaja sveukupne prilike, štaviše tada je i ona sama znak i sredstvo, moćan instrument prevazilaženja beznađa u koje čovjek ponekad dospjeva. U znaku te odluke, da budemo okrenuti sebi, umjetničkom subjektu i njegovim moćima, njegovom pravu da formuliše paradigmu novog čovjeka i svijeta i to smjelo, i bez sitnih obzira i računa, neka proteče i naš rad. U to ime ja vas najsrdačnije pozdravljam i pozivam na učešće u radu.

Dr Vinko Zlamalik

predsjednik Društva povjesničara umjetnosti SR Hrvatske

Izuzetno mi je zadovoljstvo i velika čast da Vas mogu pozdraviti u ime predsjedništva Društva povjesničara umjetnosti SR Hrvatske i u moje osobno ime, poželiti Vam iskrenu, srdačnu i toplu dobrodošlicu i ugodan boravak u našoj sredini i našem gradu. Sa zadovoljstvom ističem da će se naš plodni i odgovorni posao na ovom Kongresu odvijati pod visokim pokroviteljstvom Sabora SR Hrvatske, čijeg uvaženog i dragog predstavnika, prof. dr. Milivoja Solara, predsjednika Republičkog komiteta za provjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu srdačno pozdravljam i unaprijed mu se zahvaljujem što će uzeti riječ na početku našeg znanstvenog skupa i tako inauguirati njegov rad. Pozdravljam i zahvaljujem se uglednim članovima Počasnog predsjedništva sastavljenog od veterana i korifeja naše povijesti umjetnosti iz svih Socijalističkih Republika i Autonomnih pokrajina, čiji odaziv našoj molbi smatram garancijom dobre volje i najplemenitijih pobuda da afirmiranjem znanstveno-istraživačkog rada članova našeg društva (a prijavljeno je 76 referata i koreferata) učinimo neophodan korak prema što tješnjoj povezanosti i drugarskoj suradnji ne samo na području struke nego i na svim drugim područjima našeg društvenog i kulturnog života.

Zahvaljujem također i svim kolegicama i kolegama koji će nam podastrijeti rezultate svojih istraživanja, čime će se zorno manifestirati sve one bezbrojne niti i fenomeni koji su nas u prošlosti, a i u našoj suvremenosti, povezivali kao čvrstu i solidarnu zajednicu naroda i narodnosti, pred kojima je isti,

uzvišeni cilj: njegovanje naše povijesti umjetnosti, prezentacija dragocjenih ostvarenja minulog i suvremenog likovnog stvaralaštva i kulturne djelatnosti u muzejima, galerijama, institutima, zavodima i izložbenim salonima, njihovo čuvanje, zaštita i restauriranje, znanstvena obrada i razvijanje edukativne metodologije radi razvijanja smisla za lijepo u najširim slojevima društvene zajednice. Nadovezuje se na te ciljeve i svjesno nametanje spoznaje, posebno mladoj generaciji, da zaista postoji *estetičko blago*, umjetnost općenito i umjetnička djela svako za sebe — kako će to zorno ilustrirati brojni referati našeg skupa — i da umjetnost i sva nebrojena djela gotovo beskrajno proširuju mogućnost ljudskog izbora, dakle i života, odnosno *prave* povijesti. U tome smislu umjetnost ima ogromnu i, što je bitno, nezamjenjivu društvenu funkciju. Ali, za razliku od estetskih hedonista, ne treba tu funkciju svoditi samo na uživanje u umjetnosti, nego na sudjelovanje u novim doživljajima i življenje u novim (ili starijim) prostorima i vremenima. U kompleksnom i teškom vremenu koje proživljavamo prisjetimo se spasosne Nietzscheove misli: *Dajte mi umjetnost da ne umrem od istine*. Naš poziv nas veže uz umjetnost i ne smijemo proigrati priliku stvaralačkog odnosa u tim duhovnim slojevima trajnog postojanja.

U našim kongresnim izlaganjima razmatraćemo, zapravo, fenomen našeg zajedničkog postojanja, ali postojanja u sve tri dimenzije vremena: prošloj, sadašnjoj i budućoj. To postojanje je bilo i jeste različito i posebno, bilo da je riječ o individualnosti ili o za-

jedništvu. Stoga se ono ne očituje u proizvodnji ili posjedovanju, nego u neponovljivom i svojevrsnom stvaranju novog svijeta, dakle umjetnosti. Kategorija prostora nije zacijelo irelevantna. Bilo da je riječ o urbanom žarištu ili regiji, o razmjerima nacije ili o nekom kulturnom ozračju, upravo su otvorene granice

znak i fenomen života. Iznad podjele i samoće, ali u stvarnoj povijesti. Te otvorene granice mi smo inaugurali utemeljenjem našeg Saveza i prema danim mogućnostima ih negujemo i produbljujemo našim kongresima. To je naš mali ali vrijedni doprinos zajedništvu voljene domovine u kojoj živimo.

Dr Milivoj Solar

predsjednik Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske

Poštovane drugarice i drugovi, dame i gospodo. Čast mi je i osobno mi je zadovoljstvo što mogu pozdraviti ovaj peti po redu Kongres Društava povjesničara umjetnosti Jugoslavije. Čast mi je to zbog toga što sam uvjeren kako mogu reći da su povjesničari Jugoslavije nakon oslobođenja ovu relativno mladu znanost, povijest umjetnosti, uspjeli, barem po mojem mišljenju, na našem tlu ne samo čvrsto usaditi, nego je i razviti do stupnja na kojem se ona može mjeriti sa svjetskim dostignućima.

Osobno mi je pak zadovoljstvo što mogu otvoriti kongres posvećen pitanjima koja mi se čine posebno važnim, za povijesni trenutak u kojem se nalazimo, pitanje modernosti, koje traje već stotinu godina. Čini mi se naime izuzetno važnim i upravo sada, važnim sada i ovdje, jer paradoks koji je u tome sadržan, paradoks modernosti koji već ima stoljetnu tradiciju, upućuje sve nas da se zapitamo jesmo li na kraju jedne epohe, ili smo na početku druge velike kulturne epohe i da li kriza koja nas potresa na različite načine znači nužno samoraspad i degradaciju ili ona sadrži i neke nove mogućnosti, mogućnosti koje još možda i nismo dovoljno sagledali. Za odgovor na takva sudbinska pitanja, dopustite mi da to kažem, povijest umjetnosti meni se ne čini samo perifernom disciplinom. Ne uspijemo li sagledati naš ukupni društveni razvoj, u cjelini kulture kao načina života, bojim se da nećemo biti svjesni svega što nas očekuje i s čim ćemo se morati suočiti, a ne uspije-

mo li sagledati problem kulturnog kontinuiteta, koji uključuje i promjene i napredak, kao i moguća nazadovanja, u cjelini povijesnog sklopa, nećemo po mojem dubokom uvjerenju uspjeti razabrati one pravce koji nas vode istinskom napretku, onom napretku kojem, vjerujem, svi težimo.

Povijest umjetnosti u tom smislu za mene se ne bavi samo prošlošću, ona čini napor da u prošlosti sagleda i one vrijednosti koje su dubinski djelovale na tokove društvenog razvoja, a analiza takvih vrijednosti itekako nam je potrebna u vrijeme kada treba da ujedininimo po mojem mišljenju, sve svoje napore kako bismo uspjeli da prevladamo teškoće u kojima se naša zemlja nalazi, i da se založimo za one ideale koji su nas vodili, a koji treba da nas vode i dalje, jer samo ideali slobodne i u svim svojim mogućnostima razvijene ličnosti, u slobodnoj zajednici, mogu biti djelatni i poticajni u svakoj, pa i u ekonomski teškoj situaciji. Bez razvoja kulture nema razvoja ni privrede ni demokracije a tek usklađeni uzajamni odnosi među svim sferama života mogu se tako razvijati da naš svakidašnji život doista učinimo u svakom pogledu boljim i bogatijim. Uvjeren sam da ćete u ovim razgovorima uspjeti, ne samo pronaći nego i razviti, one ideje koje nas sve povezuju, a da će vaše analize pomoći da svi zajedno shvatimo svu ozbiljnost ovog prijelomnog vremena, ovog vremena koje i u našoj zemlji i u svijetu u cjelini traži uporište, da shvati samo sebe, vlastitu prošlost a time i vlastitu budućnost. Iskreno vam želim uspjeh u radu. Hvala.